

Tartu Ülikool
Usuteaduskond
Süsteematilise usuteaduse õppetool

Lembi Laissaar

Jakob Hurt - kristlik teenäitaja ärkamisajal

Bakalaureusetöö

Juhendaja
assistent dr Thomas-Andreas Põder

Tartu 2015

Sisukord

Sissejuhatus.....	3
I. Ärkamisaeg	5
II. Jakob Hurda lühike elulugu	6
III. Valitud tekstid ja nende analüüs	8
3.1. Piiblipüha kõne (1865)	8
3.1.1. Analüüs	9
3.2. Kõne I üldlaulupeol (1869)	10
3.2.1. Analüüs	11
3.3. Esimene aruanne tööst Aleksandri-kooli kasuks (1872)	12
3.3.1. Analüüs	14
3.4. Eesti päevaküsimused (1874)	15
3.4.1. Analüüs	17
3.5. Kirjad C. R. Jakobsonile ja „Sakala“ väljaandjale (1878)	19
3.5.1. Analüüs	20
3.6. Teine aruanne tööst Aleksandri-kooli kasuks (1879)	21
3.6.1. Analüüs	23
Kokkuvõte	25
Allikad ja kirjandus	27
Lisa 1 Portreefoto	28
Summary	29

Sissejuhatus

Kristlikus teoloogias rõhutatakse inimeste ühtsus- ja võrdsusideed ning soovitakse pakkuda lootust ja lohutust kõigile inimestele. Samuti on selles oluline koht arusaamal, et inimene areneb ja saavutab kõrgemad vaimsed väärtused läbi ühtekuuluvuse oma kogukonnaga, kogudusega ning et läbi ühiskondliku suhtlemise ja ühistegevuse saab areneda nii üksikisik kui ka rahvas.

Seega võib oletada, et ristiusu teoloogia põhimõtteid ellu rakendades üritati neid siduda ka rahvusliku idee külge ning selles nägid ka vaimulikud oma suurt ülesannet ja kutsumust.

Jakob Hurda elutööd on uurinud erinevad ajaloolased Hans Kruus, Rudolf Põldmäe, Mart Laar, Ea Jansen¹. Eelkõige on Hurta uuritud kui rahvusliku ärkamisaja tegelast, kuid kas ja kuidas on see fakt seotud Hurda kristlike põhimõtete ja vaadetega sellega on tegeldud vähem.

1990. aastal on Ea Jansen kirjutanud. „Hurda maailmavaate tervikanalüüs seisab alles ees ja on loomulik, et üksnes siis, kui on jälgitud tema maailmapildi geneesi ja selle erinevaid komponente nende omavahelistes seostes, võib sügavuti mõista ka suurmehe rahvusteooriat selle konsekventsidega.“²

Käesoleva töö eesmärgiks on uurida Jakob Hurda valitud tekste selliselt, et leida vastus küsimusele, kas ja kuidas, toetub tema poolt viljeletud rahvusliku vabaduse idee kristlikele põhimõtetele. Uurimismeetodina kasutan allikmaterjali kriitilist ja võrdlevat analüüsi.

Kuna Hurda kirjalik ja vaimne pärand on mahukad ning antud töö maht piiratud, siis olen töö allikmaterjaliks teinud valiku Hurda tekstidest. Tekstide valikul olen lähtunud põhimõttest, et need käsitleksid rahvuse ja kristlusega seotud teemaderingi. Tekstid on reeglina valitud „Eesti Mõtteloo“ sarjas ilmunud Hurda artiklitekogumikust „Looja ees“. Lisaks olen valikusse lisanud Hurda kõne I üldlaulupeol ja kirjavahetuse C. R. Jakobsoniga,

---

¹ Kruus, Hans. Jakob Hurda pärandrahvuslikule mõttele. – *Jakob Hurda kõned ja avalikud kirjad*. Tartu, Eesti Kirjanduse Selts, 1939; Põldmäe, Rudolf. Noor Jakob Hurt. Monograafia. Tallinn, Eesti Raamat, 1988; Laar, Mart. Raamat Jakob Hurdast. Tartu, Ilmamaa, 1995; Jansen, Ea. Jakob Hurt ja ühine isamaa töö. – *Looming*. 1988, nr.2.

² Jansen, Ea. Jakob Hurda rahvusmõistest ja tema kultuuriprogrammist. – *Vaateid eesti rahvustluse sünniaegadesse*. Tartu, Ilmamaa, 2004, 39.

kuna need iseloomustavad hästi Hurda võitlust kristlike põhimõtete eest. Allikmaterjaliks olevaid tekste vaatlen omavahelises võrdluses kriitiliselt, otsides nende tekstide taustaks olevaid mõjutusi ja eesmäärke.

Vaatlen ja otsin vastust alltoodud küsimustele:

- kas ja kuidas on Hurt sidunud oma arusaama rahvuslikest eluvaadetest (-rahvusliku vabaduse ideest) kristlike põhimõtetega?
- kuidas ta seda põhjendab?
- kas ja milline on käsitletud teemadekompleksi eesmärk?
- kas erinevates tekstides saab märgata juba algset seatud eesmärki või areneb see eesmärk ja leiab välja arendamist ja selle poole liikumist?

Töö on üles ehitatud peatükkide kaupa. Esimeses peatükis teen lühiülevaate ärkamisajast, teises peatükis lühiülevaate Jakob Hurda eluloost ning kolmandas peatükis liigun edasi kronoloogilises järjestuses tekste refereerides ja analüüsides. Toon välja Hurda tekstidest olulisemad märksõnad, ideed ja nende arengu.

Töö lõpetab kokkuvõtte, kus toon välja olulisemad Hurda tekste iseloomustavad märksõnad, olulisemad Hurda ideed ning sellest lähtuvad järeldused ja seisukohad, kus vastan oma töös püstitatud küsimusele, kas ja kuidas, Hurda poolt viljeletud rahvusliku vabaduse idee on toetumas kristlikele põhimõtetele.

I. Ärkamisaeg

19. sajandi keskpaigaks kujunesid Eestis välja eeldused ulatuslikumaks rahvuslikuks ärkamiseks. Esimesed rahvuslased löid eelärkamisajal soodsa aluse laiemaks patriootiliseks agitatsiooniks. Rahvuslikud ideed, mis varem olid haaranud vaid väikest osa rahvastikust, jõudsid nüüd laiematesse hulkadesse. Vaadeldava perioodi sisu on nähtud rahva eneseteadvuse ärkamises ja rahvaliku enesetunnetuse tekkes. Siit ka nimetus rahvuslik ärkamisaeg.³

Eesti rahvusliku ärkamisaja algust on erinevalt dateeritud. Seda on seostatud esimese üldlaulupeoga 1869. aastal, 1860. aastate alguse püüdlustega, 1857. aastaga, mil hakkas ilmuma J. V. Janseni (1819-1890) „Perno Postimees“. Lihtsam on määratleda ärkamisaja lõppu: põhjuseks oli rahvusliku liikumise lõhenemine ning nn venestuse pealetung 1880. aastate alguses.⁴

Oma elutööga kuulus ka Jakob Hurt nende hulka, kes pani aluse Euroopa tüüpi rahvuskultuuri arengule Eestis. Kui 20. sajandi algul tuli lavale uus, mässuline ja uuendusmeelne haritlasgeneratsioon, siis oli seljataha jäänud ikkagi juba mahukas kultuuritöö ja –tegevus. Seda iseloomustas laia kandepinnaga kirjasõnale toetuv rahvakultuur ja hulkade eriline kultuuriaktiivsus.⁵

Eesti kultuuriajaloolase Ea Janseni hinnangul on rahvusliku ärkamisaja liidrite hulka kuulunud Jakob Hurda vaateid üldse vähe analüüsitud ning sõjajärgses ajalookirjanduses on teda vaid põgusalt iseloomustatud kui tollase liidri C. R. Jakobsoni (1841-1882) antipoodi. Kusjuures ühe põhjusena viitab Ea Jansen aastale 1977, kui „ajaloolaste poolel tõkestas Hurda-uuringute plaanivõtmist ametlik ja tegelikult ka mitteametlik juurdunud arusaam, et klerikaalilt pole midagi head loota“.⁶

Jansen on märkinud, et praktika käsitleda Hurta vaid kui Jakobsoni antipoodi, oli

---

³ Laar, Mart. *Äratajad. Rahvuslik ärkamisaeg Eestis 19. sajandil ja selle kandjad*. Tartu, Kirjastus Eesti Ajalooarhiiv, 2005, 126.

⁴ *Ibid.*

⁵ Jansen, Ea. Jakob Hurt ja ühine isamaa töö. – *Vaateid eesti rahvusluse sünniaegadesse*. Tartu, Ilmamaa, 2004, 19-20.

⁶ Jansen, Ea. Jakob Hurda rahvusemõistest ja tema kultuuriprogrammist. – *Vaateid eesti rahvusluse sünniaegadesse*. Tartu, Ilmamaa, 2004, 38.

kahtlemata väär, kuid siiski on huvitav ja õpetlik omavahel võrrelda mõlemat rahvusliku liikumise suurimat tegelast ja nende rahvusekäsitlust omavahel võrrelda. Janseni arvates ei arutlenud Jakobson kuigivõrd rahvuse eksistentsi üle ning nägi oma missiooni väljaastumises „Eestirahva õiguste“ nimel, aga Hurda õpetlasnatuur armastas argumenteerimist pidevalt ja väsimatult, selgitades, mis on rahvus, tema ajalooline roll ja missugune võib olla eestlaste rahvuslik tulevik. Nii arvabki Jansen, et Jakobsoni rahvusekontseptsioon oli üsna poliitiline, kuid Hurdal etnilis-kultuuriline.⁷ Jumala poolt looduna oli rahvus Hurdale osa jumalikust ja seega ka loomulikust maailmakorrast, mille muutmine ei kuulu inimeste meelevalda⁸.

II. Jakob Hurda lühike elulugu

Jakob Hurt on ise Otepää kiriku kroonikaraamatusse kirjutanud, et sündis 10. juulil 1839 aastal Himmaste külas Põlva kihelkonnas Võrumaal. Tema isa oli kooliõpetaja ja talupidaja ning esimese kooliõpetuse sai ta vanemate majas. Ta käis kolm talve kihelkonnakoolis, seejärel õppis Tartu kreiskoolis, Tartu gümnaasiumis ning Tartu Ülikooli usuteaduskonnas.⁹

Aastal 1864 lõpetas Hurt ülikooli ning oli peale seda paaril aastal, 1865. ja 1866., kodukooliõpetajaks Hellenurme mõisas Rõngu kihelkonnas Tartumaal, sealt käis ta ka mõned korrad Otepääl ja Rõngus jutlustamas¹⁰.

Aastaks 1868 oli Tartu muutunud Eesti rahvusliku liikumise keskuseks ja samal aastal asus Tartusse elama ka Hurt. Ta asus tööle õpetajana Tartu gümnaasiumis, abiellus oma pruudi Eugenie Oetteliga ja lõi energiliselt kaasa ka „Vanemuise“ seltsi tegevuses.¹¹

Aastal 1872 õnnistatakse Hurt eesti keeles Otepää koguduse õpetajaks ning Laari hinnangul on temast saanud selleks ajaks rahvusliku liikumise liider ja eestvõitleja, Hurda

---

⁷ Jansen, Ea. Jakob Hurda rahvusmõistest ja tema kultuuriprogrammist. – *Vaateid eesti rahvusluse sünniaegadesse*. Tartu, Ilmamaa, 2004, 44-46.

⁸ *Ibid.*

⁹ Hurt, Jakob. Lühike ülevaade õpetaja Jakob Hurda ametiaja üle Otepääl 1872-1880. – *Looja ees*. Tartu, Ilmamaa, 2005, 11-27.

¹⁰ *Ibid.*

¹¹ Laar, Mart. *Raamat Jakob Hurdast*. Tartu, Ilmamaa, 1995, 64-66.

kõned ja kirjutised jäävad harvemaks kuid on samal ajal konkreetsemad.¹²

Otepää aeg kujuneb Hurda jaoks töörohkeks, sest palju aega nõudis Aleksandrikooli liikumise käivitamine ja juhtimine ning teiseigi rahvusliku liikumise suurürituse, Eesti Kirjameeste Seltsi juhtimine¹³.

Otepäälle jäi Hurt aastani 1880, mil võttis vastu õpetajakoha Peterburi Eesti koguduses¹⁴. Laari arvates oli Hurda lahkumise peapõhjusteks lootusetult sassi läinud suhted Liivimaa kirikuvõimudega, kuid mitmed uurijad on viidanud ka tülidele mis valitsesid sel ajal rahvuslikus liikumises. Igal juhul lisab Laar, et Hurda lahkumine Eestist jättis rahvuslikku liikumisse tühja koha.¹⁵

Kuigi Hurt elas ja töötas nüüdsest Peterburis, avaldas ta aastal 1888 suuremates eesti ajalehtedes üleskutse rahvaluule kogumiseks. Aktsioonist kujunes nn venestuse pealetungi tingimustes välja omamoodi rahvusliku meelsuse väljendus, mis aitas üleval hoida rahva eneseväarikust ja usku tulevikku.¹⁶

Aasta 1906 oli Hurdale täis intensiivset tööd¹⁷. Sama aasta augustis oli Hurt taas Eestis, kuna teda oli kutsutud sisse õnnistama „Vanemuise“ seltsi uut maja Tartus¹⁸. Hurda poolt peetud kõnet kuulati suure tähelepanuga ja selle lõppedes puhkes vaimustustorm, kuid vanad vaenud kerkisid taas¹⁹.

Nimelt süüdistati Hurda omaaegses rahvusliku liikumise lõhkumises, „sugusalgamises“ ning eesti keele põlgamises omaenda perekonnas. Hurt vastas süüdistustele asjaliku vastusega, mis ilmus „Postimehes“, kuid kurvastas endiselt valitseva tava üle igat avalikku tegelast poriga üle loopida.²⁰

1906. aasta lõpul toimusid Hurda tervises ähvardavad muudatused ning sama aasta

---

¹² „Loomingu Raamatukogu“. *Jakob Hurt. Kõned ja kirjad*. Tallinn, Perioodika, 1989, 9.

¹³ Laar, Mart. *Raamat Jakob Hurdast*. Tartu, Ilmamaa, 1995, 78-79.

¹⁴ Hurt, Jakob. Lühike ülevaade õpetaja Jakob Hurda ametiaja üle Otepääl 1872-1880. – *Looja ees*. Tartu, Ilmamaa, 2005, 22-27.

¹⁵ Laar, Mart. *Raamat Jakob Hurdast*. Tartu, Ilmamaa, 1995, 113-116.

¹⁶ *Ibid.*, 149-155.

¹⁷ *Ibid.*, 185.

¹⁸ *Ibid.*, 193.

¹⁹ *Ibid.*, 195.

²⁰ *Ibid.*, 196.

lõpul ta suri oma kodus Peterburis. Teade Hurda surmast levis kiiresti üle kogu Eesti. Hurt maeti, vastavalt tema enda soovile Tartusse Maarja kalmistule. Nii suuri matuseid polnud Tartu linn veel näinud.²¹

III. Valitud tekstid ja nende analüüs

3.1. Piiblipüha kõne (1865)

Selles kõnes rääkis Hurt, et ristiusu vaadete põhjalikumalt selgitamist laiematele rahvahulkadele pole kuni ristiusu reformatsioonini tehtud ja seda vaatamata sellele et meie maal ristiusk valitseb juba umbes aastast 1225.²² Hurda sõnul oli usuõpetuse ja kristliku eluga kehvad lood ning rahva õpetamise ja juhatamise eest ei kantud hoolt, seda ei peetud koguni oluliseks.²³ Hurda sõnul valitses tol ajal arusaam, et piisab vaid sellest, et Eesti- ehk maarahvas oli ristitud, neile oli selgeks õpetatud mõned palved ja paastumine ning selgitatud pühapiltide kummardamise vajadust.²⁴

Hurt ütles oma kõnes, et alles usupuhastusega seoses hakati suuremat tähelepanu pöörama maarahva haridusele ja kirjaoskusele ning seda seoses kristliku usu missioniseerimisvajadusega ehk sooviga kuulutada maarahvale kristlikku sõnumit nende omas keeles.²⁵ Hurt näitab, et just see viis välja eesti keele väärtustamisele ja vajaduseni keelt arendada. Tema sõnul tekkis soov ja entusiasm, hakata kirja panema eesti keele reegleid, just haritumate sakslaste hulgas, ning nii hakati välja töötama ja arendama eesti keele põhimõtteid.²⁶ „Kõige edimätsse raamatu tol ajal, mis mõlema ajastajal 1632 välja tulliva, olliva kats Lutheruse väikest katekismust, tõine Tarto, tõine Tallinna keeli“²⁷.

---

²¹ Laar, Mart. *Raamat Jakob Hurdast*. Tartu, Ilmamaa, 1995, 197-199.

²² Hurt, Jakob. Piiblipüha kõne Rõngu kerikon. – *Looja ees*. Tartu, Ilmamaa, 2005, 32-33.

²³ *Ibid.*, 33.

²⁴ *Ibid.*, 32.

²⁵ *Ibid.*, 33-35.

²⁶ Hurt, Jakob. Piiblipüha kõne Rõngu kerikon. – *Looja ees*. Tartu, Ilmamaa, 2005, 36.

²⁷ *Ibid.*

Sisuliselt teebki Hurt oma 1865 aasta Rõngu kõnes ajaloolise tagasivaate kuidas tolleaegne maarahvas, eestlased, on saanud kristliku usu osalisteks. Ta toob välja et reformatsioon, Hurda sõnul „puhastatud usk“, on toonud võimaluse kristliku usu Pühakirja ka maakeeli maarahvale õpetada ning läbi selle on võimalus ka maarahval pääseda pikaajalisest orja staatusest. Ta näitab et ümber on saamas aeg, kus toimus maarahva allasurumine ja võõras keeles rahva valitsemine.²⁸

Rääkides Pühakirja tõlkimise ajaloost ja sellest kuidas seda on tõlgitud nii Tartu kui Tallinna murdesse, ütleb Hurt välja järgnevateks aegadeks olulise mõtte, et igal rahval on ikka olnud üks kirjakeel, mis neid üheks rahvaks ühendab ja koos, lagunemise eest hoiab, nii olgu ka meil.²⁹

3.1.1. Analüüs

Kõnet pidades on Hurt noor, ta on 26-aastane ja on ametis kodukooliõpetajana Hellenurme mõisas. Ameti kõrvalt tegeleb ta oma kandidaaditöö lõpetamisega ning on töötanud seetõttu läbi aukartustäratava hulga materjali Eesti ajaloost. Nimelt on tema töö kaks esimest peatükki pühendatud Eesti ajaloole. Peagi on töö valmis ja 1865. aastal omistatakse talle teoloogiakandidaadi kraad.³⁰

Hurda poolt Rõngu kirikus peetud murdekeelse jutluse teema on igati haakuv tema kandidaaditööga, sest ka see on ajalooline ülevaade „kuis ja kunas meile, Eesti- ehk Maarahvale, pühakiri kätte om saanu³¹“.

Hurt kõneleb kirikus tema enda jaoks üliolulisel teemal. Side maarahva, esivanemate, emakeele ja kirikuga on tema jaoks, vaatamata tema pikkadele saksa keelsetele õpinguaastatele linnas, üliolulised.

Laari hinnangul olid Hurdal säilinud sidemed isakodus valitsenud vaimuga, mis ei lasknud tal linnas saksastuda. Laari arvates etendas Hurda valikutes tähtsaimat osa tema religioosne maailmanägemus ja austus Pühakirja neljanda käsu vastu.

---

²⁸ Hurt, Jakob. Piiblipüha kõne Rõngu kerikon. – *Looja ees*. Tartu, Ilmamaa, 2005, 31-41.

²⁹ *Ibid.*, 40.

³⁰ *Ibid.*, 46-47.

³¹ Hurt, Jakob. Piiblipüha kõne Rõngu kerikon. – *Looja ees*. Tartu, Ilmamaa, 2005, 31.

Laar kirjutab, et Hurda märkmikus on samast suvest sissekanne: „Eesti lapsed, miks ei austate teie oma vanemaid?“, seega austus vanemate, nende keele ja vaimu vastu sundis Hurta end avalikult tunnustama eestlaseks ning ühtlasi selle rahva heaks tööle hakkama. Laari sõnul, oli Hurda jaoks tähtsaim ülesanne rahva ajaloo uurimine, säilitamine ja sellega eestlastele vaimse tasakaalu ning uhkuse tagasiandmine.³²

Seega oli Hurda jutluse eesmärgiks soov näidata kristliku usu tugevat ajaloolist tausta ja selle väärtust meie rahvale. Ta distantseerib aastasadu tagasi meie maale jõudnud usukuulutuse reformatsiooni „puhastatud usust“ ja näitab, et tänu sellele on ka eestlastest maarahval võimalik saada haridust, kirjaoskust, lugemisoskust omas keeles. Lisaks näeb Hurt, et just ühine kirjakeel võib erinevaid keelemurdeid rääkivaid eestlasi liita, ühendada ja koos hoida.

3.2. Kõne I üldlaulupeol (1869)

Esiteks soovis Hurt oma kõnes, et inimene peaks hinnaliseks mitte ainult asja mis „tasku või suhu pista saab“, vaid ka seda mis on nähtamatu ehk „vaimu vara“, kuna see on ülemgi kui kõik ilmalik vara kokku. Ta soovib, et „meel ja mõistus ka üleüldise tulo peale mõtelda ja selle heaks tööd teha, vaiva näha ja kulu kanda, meie seas veel palju enam kasvaks“ ning ei küsitaks pidevalt „mis saab mulle sest kasu“, vaid et nähakse selles „suurt rahva vara ja kulla kaevu“.³³

„Niisama palju kui meie suremata vaim ihost ülem, tema peremees on, niisama palju on ka kõik kaunis vaimu ja südame vara ilmalikust varast ülem.“ „Vaimu vara on jäädav ja kestab tõisele poole haudagi. Andku Jumal seda meelt ja mõistust meile tulevasel ajal rohkesti; lasku Tema meil kõigil äratunda, et kui üleüldine rahva lugu, elo ja olo, parema korra peale tõuseb, sest ka viimati igale üksikule inimesele oma jago head ja rõõmu tuleb. On keha terve, siis kosuvad ka üksikud liikmed hästi.“³⁴

Teiseks, paneb Hurt südamele rahvale, et igaüks jääks ustavaks eesti rahva liikmeks ning jagaks koos „tema õnne ja õnnetust, rõõmu ja kurbust, mõro ja magusat, püüa jõudu

---

³² „Loomingu Raamatukogu“. *Jakob Hurt. Kõned ja kirjad*. Tallinn, Perioodika, 1989, 6-7.

³³ „Loomingu Raamatukogu“. Kõne I üldlaulupeol. – *Jakob Hurt. Kõned ja kirjad*. Tallinn, Perioodika, 1989, 15.

³⁴ *Ibid.*, 16.

mööda head tema edasi saamiseks, siis oled auus mees kõikide ees ja oled sa teinud, mis õige perepoja kohus oli³⁵. „Seks kõigeks pole sul mitte tarvis ei mingit sugust keelt ega kirja õpimata või ametit võtmata jätta, vaid mida enam sa õppid ja mõistad, seda tarvilisem, tululisem, seda enam täno väärt rahva liige sa saad olema³⁶.“

Ning kolmandaks lisab Hurt, et „tõsine, täieline ja tõeste edasi astuv õpetus, nii hästi vaimu kui ka südame äratamine ja harimine, üksi sündinud ema keelel inimesele antud võib saada³⁷.“ Ta ütleb et, võõras keeles antud õpetus on vaevaline ning kulutab palju aega ning väsitab paljusid, samuti on nii oht, et võõras keeles antud õpetus ruttu ära unustatakse ning vaimu ja meele harimise juurde ei jõutagi.³⁸ „Muretsegem siis, vabad Eestivennad, kõigest jõuust suuremate ja paremate rahva koolide eest, suuremat hääd meie enesele ja järeltulejatele teha ei või³⁹.“

3.2.1. Analüüs

Neli aastat hiljem, aastal 1869, esineb Hurt kõnega I üldlaulupeol Tartus. Ta on 30-aastane, äsja kolinud Tartusse ning abiellunud.

Peo algataja oli Jannsen, kelle tagamõtteks peo korraldamisel oli Eestimaa erinevatest nurkadest võimalikult palju rahvast Tartusse kokku tuua, et siis neist üks tervik tekiks⁴⁰. Nagu Jannsen, nii luges ka Hurt oluliseks rahva kaasahaaramist rahvuslikele üritustele⁴¹ ning lõi peo ettevalmistamisel aktiivselt kaasa⁴².

Kõne eesmärk oli mitmetasandiline. Hurt tõi välja, et igäüks meist peab mõtlema esmalt kogu rahva heaolule „üleüldise tulo peale ja selle heaks tööd teha, vaiva näha ja kulu

---

³⁵ „Loomingu Raamatukogu“. Kõne I üldlaulupeol. – *Jakob Hurt. Kõned ja kirjad*. Tallinn, Perioodika, 1989, 17.

³⁶ *Ibid.*, 17-18.

³⁷ *Ibid.*, 18.

³⁸ *Ibid.*, 18-19.

³⁹ *Ibid.*, 19.

⁴⁰ Laar, Mart. *Raamat Jakob Hurdast*. Tartu, Ilmamaa, 1995, 69.

⁴¹ *Ibid.*, 66.

⁴² *Ibid.*, 69.

kanda⁴³“. Me ei tohi olla individualistid, et vaatame „mis tasku või suhu pista saab“. Samas ei tohi meist keegi unustada, kui oluline igäüks meist on ning peame end harima, et seeläbi veelgi kasulikum eesti rahvale olla.

Siit võiks järeldada Hurda unistust tugevast ühtsest rahvast, kristliku koguduse võrdpildina, kus inimene ei mõtle mitte niivõrd oma kasule, vaid panustab kogu jõuga ühtsesse eesmärki ja märkab enda kõrval teist inimest, jagab temaga head ja halba ning näeb selles tervikus oma tugevust.

„Niisama palju kui meie suremata vaim ihost ülem, tema peremees on⁴⁴“, siin toob Hurt otse välja kristliku usu põhimõtte ning seob selle vaimu ülimuslikkusega ihu üle.

Laar märgib, et Hurda kõnest sai programm kogu rahvuslikule liikumisele ja sealt algas tema tõus rahvusliku liikumise liidrite hulka. Rahva hulgas tegi kõne Hurda aga laialt tuntuks ning laulupeolised kandsid rahvuslikke aateid laiali üle kogu maa.⁴⁵

3.3. Esimene aruanne tööst Aleksandri-kooli kasuks (1872)

Sellest tekstist tuleb nähtavale, kuidas Hurt on asunud kaitsma eestlasi, eesti keelt, eestlaste eluõigust ja nende järjepidevust eestlaste endi hulgas. Hurt nimetab, et eesti keelse parema hariduse plaan, Aleksandri-kooli ettevõtmise näol, on üllatavalt palju vastalisi kogunud ning nimetab neid „Kadaka-Saksteks“, kes on küll pärinemise poolest eestlased aga peavad end ise sakslasteks ning Hurda hinnangul pole seetõttu enam ei see ega teine. Hurt ütleb, et vastaliste argumendiks ja põhjenduseks on väide, et eestlased on niikuinii hääbuv rahvas on ja neist varem või hiljem saavad kas sakslased või venelased. Hurt selgitab ajaloole toetudes, pikalt ja põhjalikult, tuues erinevaid näiteid juutide, baskide, lätlaste, liivlaste, eestlaste ja sakslaste ühiselt elatud aegade näidete varal, et see on vale arusaam.⁴⁶

Hurda sõnul, on lapsel vaid emakeeles õppides võimalik oma vaimu elavdada ja harida. Vaid nii „kosub noor põlv“ ning saab tubliks rahvaks, see on alati nii olnud, ei saagi teisiti olla ning jääb Hurda arvates ka edaspidi nii. „Kudas võib siis Eesti rahvas muulaseks

---

⁴³ „Loomingu Raamatukogu“. Kõne I üldlaulupeol. – Jakob Hurt. *Kõned ja kirjad*. Tallinn, Perioodika, 1989, 15.

⁴⁴ *Ibid.*, 16.

⁴⁵ „Loomingu Raamatukogu“. Kõne I üldlaulupeol. – Jakob Hurt. *Kõned ja kirjad*. Tallinn, Perioodika, 1989, 15.

⁴⁶ Hurt, Jakob. Esimene aruanne tööst Aleksandri-kooli kasuks. – *Looja ees*. Tartu, Ilmamaa, 2005, 216- 237.

minna ja Saksaks saada? Ei kudagi viisi!“⁴⁷

„Meil on igapidi kindlad haritud elu algused käes ja kõik loomulise ja rahva oma põhja pääle pandud, nimelt kõik rahva oma keele pääle rajatud: kirik, kool ja alamad kohtud“⁴⁸.

„Üks selge ja terve keel on üks suur ja kallis Jumala anne, mis meile inimestele üksi osaks saanud ja meid üle elajate kõrgesse ülendab. Keeles elab meie vaim, tema läbi avaldab ennast meie sisemine elu ja tema läbi saab ta toitu.“⁴⁹

Lisaks ütleb Hurt haritud rahvakihile, et need kellel on vaimu vara suurem ja kes on „ameti poolest mitmet viisi rahva juhatajaks ja kasvatajaks seatud“⁵⁰, neilt on õigus rahval ka rohkem nõuda.

„Eesti rahvale võib ja peab edaspidi enam kirjutama. Kirjutatud ja trükitud sõnal on suur vägi ja võimus ja ta ulatub igale poole, ka kõige väiksemasse hurtsikusse ja kõige kõrvalisemasse maa nurka. Jätame meie rahvale kirjutamise hooletusse ja unarusse, siis on kõik meie töö tegemine ja vaeva nägemine vaimuharimise põllul poolik asi.“⁵¹

Üleskutse lõpus toob Hurt välja põhimõtted, millest eesti rahva vaimuharimise töös tuleb lähtuda. Ta ütleb, et olulised on eesti keelsed rahvakoolid, eestlased peavad alati eestlasteks jääma, nende kohus on eesti rahva vaimu harimise ja elu parandamise eest hoolt kanda ning lisaks peab meeles pidama et meie maal valitseks vastastikune rahu, koostöö ja armastus.⁵²

„Et püüdmine kaotada, meie rahvust, see on: meie iseäralist olemist keele ja loomu, usu ja elu poolest, rahu rikub, on selge. Rahvus on igale rahvale Jumalast antud.“⁵³

Seega on Hurda sõnul rahvus inimesele antud „kallis kaasavara“ mille me oma esivanematelt pärime ja mille siis omakorda oma lastele pärandame ning selle rahvuse peal „elab rahvas terveste, täieste ja tubliste“.⁵⁴

---

⁴⁷ Hurt, Jakob. Esimene aruanne tööst Aleksandri-kooli kasuks. – *Looja ees*. Tartu, Ilmamaa, 2005, 228.

⁴⁸ *Ibid.*, 233.

⁴⁹ Hurt, Jakob. Esimene aruanne tööst Aleksandri-kooli kasuks. – *Looja ees*. Tartu, Ilmamaa, 2005, 236.

⁵⁰ *Ibid.*, 244.

⁵¹ *Ibid.*

⁵² *Ibid.*, 248-254.

⁵³ Hurt, Jakob. Esimene aruanne tööst Aleksandri-kooli kasuks. – *Looja ees*. Tartu, Ilmamaa, 2005, 247.

⁵⁴ *Ibid.*

„Iga haritud rahvas on üks elav mitmeliikmeline olemine, mis üksi siis täieste ja terveste elada ja tööd teha võib, kui temal kõik tarvilikud liikmed küljes ja need kõik ühe üleüldise sääduse järele liiguvad. Niisugused rahva liikmed on tema mitmesugused ametid, mis kõik oma viisi ausad ja elamiseks tarvilised. Kasvavad need liikmed rahvast välja, aga saavad temast lahutatud, nagu maha lõigatud, siis peab see kahjuline olema. Rahvas on siis ühe looma sarnane, kelle pää, käed ja jalad maha võetakse, keha üksi jääb. Iseenesest võime mõista, et niisugune elu vaevaline ja puuduline on. Liikmed on jo ükstõisele ja kehale abiks ja toeks loodud.“⁵⁵

Hurt ütleb tekstis, et eesti rahval on olnud seni vaid talurahva seisus ning kes sellest lahkus, see lahkus ka rahva hulgast. Tema arvates, ei tohi see enam nii olla, kui tahame haritud rahvaks saada.⁵⁶

„Õppigu eestlased mida tahes, võtku nad mis ametid tahes, astugu nemad missugusesse seisusesse tahes, nemad peavad südamega igal ajal eestlaseks jääma, nemad peavad tundma ja teadma, et nemad eesti rahva liikmed on. Armastuses ja ühenduses oma vendadega elagu nemad ausaste ja tehku tööd tubliste.“⁵⁷

3.3.1. Analüüs

Laar kirjutab, et 1872. aasta oli Hurda jaoks väga töörohke ja palju aega nõudis Aleksandrikooli liikumise käivitamine ning juhtimine⁵⁸. Laar ütleb antud aruande kohta, et selles kummutab Hurt nii Aleksandrikooli vastu tõstetud konkreetsed süüdistused kui ka laiemad kahtlused eesti rahva tuleviku suhtes. Laari sõnul selgitas Hurt eestlaste ümberrahvustamise põhjendamatus, pidades seda ühelt poolt võimatuks, teisalt aga kahjulikuks ning oma argumentatsioonis viitas ta taas jumalikule korrale, mille rikkumine toovad nii rahvastele kui üksikisikutele raskeid kannatusi.⁵⁹

Kui laulupeol peetud kõnes kutsus Hurt üles inimesi mõtlema kollektiivselt, et oleks

---

⁵⁵ Hurt, Jakob. Esimene aruanne tööst Aleksandri-kooli kasuks. – *Looja ees*. Tartu, Ilmamaa, 2005, 252-253.

⁵⁶ *Ibid.*, 253.

⁵⁷ *Ibid.*

⁵⁸ Laar, Mart. *Raamat Jakob Hurdast*. Tartu, Ilmamaa, 1995, 78.

⁵⁹ Laar, Mart. *Raamat Jakob Hurdast*. Tartu, Ilmamaa, 1995, 78-79.

„meel ja mõistus ka üleüldise tulo peale mõtelda“ ning tuletas meelde, et „Eesti-vend – jää ustavaks rahva liikmeks“, siis nüüd lisab ta: „Meil on õigus neilt, kelle vaimu vara suurem ja kes ameti poolest mitmet viisi rahva juhatajaks ja kasvatajaks seatud, enam nõuda. Rahval on „kindlad haritud elu algused käes, mis rahva oma keele pääle rajatud: kool, kirik ja alamad kohtud“.

Hurda sõnul ei ole meie tööl ja tegemistel ning vaeva nägemisel mõtet, kui me rahvale ei kirjuta ning jätame seetõttu „vaimuharimise põllu“ poolikuks. Ning Hurt arvab ka iseenda ning kiriku rahva juhatajate ja kasvatajate hulka ning on aru saada, kui tõsiselt ta seda kohustust võtab.

Hurda sõnul on emakeel igale inimesele ja rahvale Jumala poolt antud ning see eristab ning ülendab inimest loomast. Hurda sõnul elab keeles ka inimese vaim ja läbi selle avaldab ennast tema sisemine elu. Siit on nähtav Hurda mõttekäik ja eesmärk: inimene peab läbi emakeele saama haritud, siis saab ta aru ka kõrgematest vaimu asjadest ning saab avaldada tema sisemine mina, tema sisemine elu.

Laari sõnul, oli rahvusliku aktiivsuse tõus, peale esimest üldlaulupidu, muutnud baltisakslaste hoiaku avalikult vaenulikuks ning kui 1870. aastate algul peetud läbirääkimistel nõustus Jannsen oma lehes avaldama baltisakslaste kirjutisi, siis löid ka rahvusliku liikumise sees lõkkele vastuolud⁶⁰.

Seetõttu paneb Hurt oma aruande lõpus inimestele südamele, kui oluline on säilitada rahu, koostööd ja armastust. Ja ta hoiatab, et püüded kaotada ära eestlaste rahvus, rahu rikuvad ja on Jumala poolt määratud korra vastu, sest Jumal ise on igale rahvale ka rahvuse andnud.

Kruus on toonud välja, et Hurt oma esimeses üldlaulupeo suurkõnes jättis ümberrahvustumise teema lähemalt puudutamata, kuid seda selgemalt ja konkreetsemalt esitab ta need Liivimaa kirikuõpetajate sinodil peetud kõnes⁶¹.

3.4. Eesti päevaküsimused (1874)

Liivimaa sinodil peetud kõne alguses ütleb Hurt, et „me seisame silmnähtavalt ühel

---

⁶⁰ Laar, Mart. *Äratajad. Rahvuslik ärkamisaeg Eestis 19. sajandil ja selle kandjad*. Tartu, Kirjastus Eesti Ajalooarhiiv, 2005, 130-131.

⁶¹ Kruus, Hans. Jakob Hurda pärand eesti rahvuslikule mõttele. – *Eesti küsimus*. Tartu, Ilmamaa, 2005, 205.

provintsi ajaloo pöördepunktil“⁶². Ta mainib, et meie elu nende nähtuste hulka mis kõige enam tähelepanemist väärt, tuleb kahtlemata lugeda ka rahvuslikud püüded. Ja lisab, et mõistab selle nimetuse all eestlaste ja lätlaste püüdeid oma elu rahvuslikul põhjal hoida ja „rahvusliku mündiga“ edasi ehitada.⁶³

Ja enne kui Hurt küsib, et miks ja kuidas tahame, meie eestlased oma elu rahvuslikult üles ehitada, selgitab ta et mida sellega silmas peab.

„Ma mõistan natsiooni all üht rahvast ühise päritolemisega ning kodumaaga, ühise ajaloo ning traditsiooni ja ühise keele ja kombega. Veresugulus ja samad füüsilised ning ajaloolised mõjud tekitavad iga natsiooni juures teatud kindla rahvatüübi ja tingivad hingeelus ühise rahvuskarakteri. Paganlikud natsioonid austavad ühiseid kodumaa jumalaid ja neil on iseäralik rahvuslik jumalateenimise viis, kristlikud rahvad tunnistavad harilikult ühte ja sama usku ja neil on harilikult samad kiriklikud seadused. Kõik see kokku, mis ühe natsiooni olemuse välja teeb, on tema rahvus. Rahvuslik on inimese juures kõik see, mis ta kogu rahva ühisvarana oma esivanematelt pärinud on ja mis teda eraldab teise natsiooni kuulujaist. Siia kuulub põlvnemine ja päritolu, kehatüüp ja meelelaad, keel ja komme, mõtteviis ja religioon. Inimkonda otsekohe, teda kui abstraktset sugumõistet, ei esinda konkreetselt ükski rahvas; on ainult rahvuslikke inimesi ja kosmopolitism on üks ebaasi, üks kattemantel laiskusele. Üteldu põhjal on igal natsioonil loomulik ning jumalik õigus eksisteerida ja oma rahvust välja arendada ikka täiuslikumate avalduskujudeni.“⁶⁴

Seega on Hurda sõnul eestlaste vägivaldne ümberrahvustamine loomuvastane ja jumaliku maailmakorra rikkumine. Ta ütleb, et eestlased on selline rahvas, kes on teadlikud oma eripärasest keelest, esivanemate traditsioonidest ja rahvuslikust väärtusest, lisaks tuntakse ka kirikus iga aastaga üha enam rahvapäraseid väljakujunenud traditsioone. Hurt ütleb, et eesti rahva elu on rajatud rahvuslikule põhjale ja esiisade pärimused on veel selged. Tema arvates on rahva muinasjutt, vanasõnad ning kõneviis läbinisti ürgeestilised ja seovad rahvast „katkikiskumata lõngadega“ oleviku, tuleviku ja mineviku külge.⁶⁵

Hurt arvab, et igal rahvusel ja tema keelel ning rahvakommetel on „suur vaimne ning

---

⁶² Hurt, Jakob. Eesti päevaküsimused. – *Looja ees*. Tartu, Ilmamaa, 2005, 265.

⁶³ *Ibid.*

⁶⁴ Hurt, Jakob. Eesti päevaküsimused. – *Looja ees*. Tartu, Ilmamaa, 2005, 268-269.

⁶⁵ *Ibid.*, 272.

kõlbeline vägi“. Ja tema arvates on keel ja kombed need abinõud, millega rahvas ja ka üksikinimesed üles kasvatatud ja eristatavad on.

„Keeles on aastasade tarkus kokku ladestunud, keel avaldab mõju mõtlemisele ning tahtmisele, südamele ning meelelaadile. Keel on see abinõu, mille kaudu vaim end ilmutab, vastu võttes ja endast osa saada lastes. Komme toetab ning täiendab kõneleva vaimu tegevust, nii nagu pildid ja muud vaatlukustamisvahendid koolmeistri õpetust.“⁶⁶

Hurt mõtleb, et kui inimene eemale kistakse temale lapsepõlvest alates omasest olnud keelest ja kommetest, ilma et mõni teine keel ja komme talle omaseks saaks, siis avaldab see inimesele kahjulikku mõju. Ning ta ütleb, et lisaks keelele ja kommetele saab kahjustatud siis ka inimese vaimu- ning südameelu.⁶⁷

„Minule isiklikult on see täiesti selge tõsiasi, et meie, eestlased, peame jääma oma rahvuse juurde ja rahvast jumalast antud rahvusliku iseolemise pinnal edasi harima“⁶⁸.

3.4.1. Analüüs

Kõne peab Hurt Liivimaa kirikuõpetajate sinodil oma kolleegide ees saksakeelsena aastal 1874. Ta on juba paar aastat elanud ja töötanud kirikuõpetajana Otepääl. Laari hinnangul suhtus Hurt kirikuõpetaja ametisse suurima tõsidusega, soovides kõigile tõestada, millist edenemist võib rahvuslikult meelestatud eestlasest hingekarjane oma kihelkonnale tuua⁶⁹. Ka selles kõnes tunnistab ta end olevat „põiklemata ning kindlasti rahvuslike püüete poolehoidja“⁷⁰.

Laar on kirjutanud Hurdast, et tema tegevus kirikuõpetajana oli oluline. Laari sõnul, olid Hurda heas eesti keeles peetud jutlused populaarsed mitte ainult Otepääl, vaid ka naaberkihelkondades. Kirikuskäijate arv olevat Laari sõnul, Hurda Otepääle tulekuga, kasvanud tunduvalt. Tema arvates olevat pietistlik hingekarjane ning innukas rahvavalgustaja Hurdas ühendatud ning tema jutlused olid täis praktilisi näpunäiteid igapäevaseks eluks, mis

---

⁶⁶ Hurt, Jakob. Eesti päevaküsimused. – *Looja ees*. Tartu, Ilmamaa, 2005, 281.

⁶⁷ *Ibid.*

⁶⁸ Hurt, Jakob. Eesti päevaküsimused. – *Looja ees*. Tartu, Ilmamaa, 2005, 285.

⁶⁹ Laar, Mart. *Raamat Jakob Hurdast*. Tartu, Ilmamaa, 1995, 92.

⁷⁰ Hurt, Jakob. Eesti päevaküsimused. – *Looja ees*. Tartu, Ilmamaa, 2005, 267.

tihtipeale balansseerisid sotsiaalse protesti piiril.⁷¹

Kuna Hurda arvates oli vägivaldne vahelesegamine jumalikku maailmakorda vaimselt inimesele kahjulik ja hävitav, siis astus ta vastu ümberrahvustumise ideedele ning arvas et ilmselgelt on hädavajalik, et eestlased oma elu „rahvuslikul põhjal ja rahvusliku mündiga“, see tähendab toetudes oma emakeelele, rahvuslikule meelele, rahvakommetele ja usule, üles ehitaksid.

Hurt oli veendunud, et pole olemas „abstraktset sugumõistet“ nagu pole olemas ilma usuta rahvast ning et üks ühine usk rahval peab olema seatud „rahva kindlale põhjale“. Ta ütles, et eestlased tunnevad oma rahvuse väärtust nii keeles, traditsioonis, kui ka kirikus aasta-aastalt üha enam ära. Hurda arvates pole kahtlust, et ka eesti rahvas kuulub kristlike rahvaste hulka ning et see liidab neid teiste kristlike rahvastega, ühtsete kiriklike seaduste kaudu. Seega on Hurt veendunud, et igal natsioonil on jumalik õigus eksisteerida ja oma rahvust välja arendada ikka täiuslikumate avaldumisvormideni.

Laar on tõstnud seda Hurda kõnet esile just tänu selle konkreetsusele⁷². Hurda sõnul on keel vahend, mille kaudu vaim end ilmutab ning laseb endast osa saada. Tema sõnul komme toetab ja täiendab kõneleva vaimu tegevust, nii nagu pildid ja muud „vaatlikustamisvahendid koolmeistri õpetust.“

Kuna Hurt pidas antud kõne kolleegidest vaimulikele, siis on ta selles ka üheselt välja toonud oma seisukoha. Ta arvab, et eestlastel on õiguse osa saada kristlikust usust läbi oma keele ja kommete ehk teisisõnu läbi rahvuse täiusliku edasiarendamise, sest muidu on oht et see jääb eestlastele arusaamatuks nagu „koolmeistri õpetus ilma vaatlikustamisvahenditeta“. Siit ka Hurda hüüe kõne lõpus: „Meie, eestlased, peame jääma oma rahvuse juurde ja rahvast jumalast antud rahvusliku iseolemise pinnal edasi harima“.

Kruus toob välja, et baltisaksa ringkondades oli just neil aegadel üleval ridamisi avaldusi eestlaste ja lätlaste saksastamise küsimuses ning peamisteks arutlejateks olid eeskätt kohalikud evangeeliumi-luteriusu kirikutegelased⁷³.

Kruusi arvamus, Hurda argumentatsioonist rahvusliku püsivuse kohta oli eesti rahva suhtes laiapiiriline, ajalooline, sotsioloogiline ja samal ajal ka eetiline ja usulinegi. Kruusi

---

⁷¹ Laar, Mart. *Raamat Jakob Hurdast*. Tartu, Ilmamaa, 1995, 93.

⁷² „Loomingu Raamatukogu“. *Jakob Hurt. Kõned ja kirjad*. Tallinn, Perioodika, 1989, 9.

⁷³ Kruus, Hans. Jakob Hurda pärand eesti rahvuslikule mõttele. – *Eesti küsimus*. Tartu, Ilmamaa, 2005, 201-202.

arvates oli Hurdale rahvus, nagu ka saksa romantikuile, Jumalast loodud väärtus ja seega oli kõik rahvuslik igale vastava rahva liikmele Jumalast antud, mida ei saanud mitte millegagi asendada.⁷⁴

Seega oli ka Kruusi arvates Hurda tähtsaim lähtekoht, seotud just „loomuliku ning jumaliku õigusega“ ning veendumusega, et iga rahva elujõud juurdub tema keeles, iseloomus, pärimustes ja ajaloo, ühesõnaga selles, mis esivanematelt päritud ning selle elujõu toel on kõigil rahvastel pikk ja igavene elu.⁷⁵

3.5. Kirjad C. R. Jakobsonile ja „Sakala“ väljaandjale (1878)

Aastal 1878 kirjutab Hurt mitu kirja „Sakala“ lehe toimetajale C. R. Jakobsonile. Esimeses, erakirjas, kirjutab Hurt muuhulgas, et „minu on otse kurvastanud, et omas lehes ristiusu põhjusi ja kristliku elu sambaid alt kipute tühjaks kaevama⁷⁶“.

„Kui Teie siin ehk säääl asja ja tegusid teate, mis karistuse väärt, karistage! See on tulus. Mul ei ole midagi vasta sellele ütelda. Aga kui Teie näituseks „vagadust“ üleüldse pilkate, siis on see küll ise suure karistuse väärt. See käib kõige sügavama südame tundmise vasta ja historia annab Teile lööke mehe moodi. „Jumala kartus on tarkuse alustus“ – see sõna on tõsi, ei mitte üksi sellepärast, et ristiusk seda õpetab, vaid et iga rahva juures historia seda nagu teibaga näitab. Katsuge vana kreeklaste kirjameeste tunnistusi. Siis näete mis need sest arvavad.“⁷⁷

Kui ka järgmises „Sakalas“ pole Jakobson oma suhtumist muutnud, siis kirjutab Hurt talle juba avaliku kirja. Ta kirjutab, et on oodanud uut lehte juba pool aastat, kuid näeb nüüd kurbusega, et Jakobson päris hea meelega ristiusku ja kristlikku kirikut maha teeb.

Hurt vastab ja selgitab Jakobsonile, et ristiusk on meie suurim vaimu ja südame harimise aluspõhi ning meie kõige kallim vara siin maailmas. Ta kirjutab, et kristlik kirik on justkui meie vaimne ema ja et kõik Euroopa rahvad on sellele toetudes üles kasvanud ning toetuvad jätkuvalt sellele ning on seetõttu paljudest rahvastest üle. Hurt lisab, et ristiusk on ka

---

⁷⁴ Kruus, Hans. Jakob Hurda pärand eesti rahvuslikule mõttele. – *Eesti küsimus*. Tartu, Ilmamaa, 2005, 205.

⁷⁵ *Ibid.*, 206.

⁷⁶ Hurt, Jakob. Kiri C.R. Jakobsonile. – *Looja ees*. Tartu, Ilmamaa, 2005, 291.

⁷⁷ *Ibid.*

meie, eesti rahva vaimu- ja südameharija olnud ja peab selleks ka edaspidi jääma. Ja Hurda arvates on see inimene eksiteel, kes kristlikku kirikut oma vaimuliku emana põlgab ja soovib mõnd muud aluspõhja rahva valgustamisele leida.⁷⁸

Jakobson aga ei loobu ning süüdistab Hurta selles, et ta on oma vaimuliku seisuse ettepoole seadnud kogu rahva ja kodumaa kasust.⁷⁹

Hurt teatas Jakobsonile, et tema arvates on selline usu ja kiriku süüdistamine täiesti vale, ja seda nii Hurda enda arusaamise, kui ka südametunnistuse järgi üldse ning kui asi nii edasi läheb siis võib see kahjustada tõsiselt ka eesti rahvast. Hurt ütles, et just sellepärast, kirjutas ta Jakobsonile vastu, et lootis suuremat rahva ja isamaa kahjustamist ära hoida.⁸⁰

3.5.1. Analüüs

11. märtsil 1878 ilmus „Sakala“ esimene number, mis rahvuslikus liikumises tähistas uue ajastu algust. Esimest korda eesti ajakirjanduses seadis Jakobson avaliku poliitilise võitluse ajalehe põhiülesandeks. Ilumise alguses seisis lehe taga suurem osa rahvuslikest tegelastest, kaasa arvatud Hurt.⁸¹

Laar kirjutab, et „Sakala“ oli alustanud sõjakäiku mitte üksnes baltisaksa kirikuõpetajate, vaid kiriku ja religiooni vastu üldiselt ning see oli Hurda suhtumist „Sakalasse“ muutnud⁸². Lisaks mainib ta, et sedalaadi küsimustes oli Jakobson varemgi olnud Hurdaga konfliktis ning pidi seetõttu teadma Hurda seisukohti neis asjus⁸³.

Laari sõnul pidi Hurda ja Jakobsoni lahkuminek toimuma varem või hiljem, kuna Jakobson oli veendunud et kirik ja religioon takistavad edenemist, Hurt seevastu aga luges kirikut ja usku kõlbluse säilitamise ja seega ka rahvuse püsimise eelduseks.⁸⁴

Hurda kirjadest on selgelt näha kui oluliseks ta ristiusku pidas. „Jumala kartus on

---

⁷⁸ Hurt, Jakob. Kiri „Sakala“ väljaandjale. – *Looja ees*. Tartu, Ilmamaa, 2005, 292.

⁷⁹ Hurt, Jakob. Tõine kiri „Sakala“ väljaandjale. – *Looja ees*. Tartu, Ilmamaa, 2005, 294.

⁸⁰ *Ibid.*, 295.

⁸¹ Laar, Mart. *Äratajad. Rahvuslik ärkamisaeg Eestis 19. sajandil ja selle kandjad*. Tartu, Kirjastus Eesti Ajalooarhiiv, 2005, 132.

⁸² Laar, Mart. *Raamat Jakob Hurdast*. Tartu, Ilmamaa, 1995, 99.

⁸³ *Ibid.*, 100.

⁸⁴ *Ibid.*

tarkuse alustus“ oli Hurt veendunud ning ütles, et nii rahva kui ka iga üksiku inimese vaim ja süda saavad toetuda vaid ristiusu põhja peale – „ristiusk on meie ülem vaimu ja südame harimise põhi“.

Laari arvates oli Hurda jaoks maailmas olulisimaks võitluseks vastasseis usu ja ebausu vahel, eriti rängaks patuks pidas ta valet ja salalikkust. Jakobsoni vastu välja astudes seisis Hurt enda arvates vastu mõtteviisile, mis võis tema meelest Eesti rahvuse tulevikule ohtlikuks saada.⁸⁵

Hurda kirjadest on selgelt nähtav kui valeks ja vääraks ta Jakobsoni viisi „usu ja kiriku asjust“ selliselt kirjutada hindas ning arvas, et see on ka „Eestirahvale suureks kahjuks“⁸⁶.

Huvitav on märkida, et Sild ja Salo oma raamatus „Lühike eesti kirikulugu“ kirjeldavad Hurda ja Jakobsoni vahelisi lahkavusi selliselt, et tegemist on lõhega mis tekkinud eestlaste vanadest muistsetest uskumustest kinnipidajate ja uue koloniaalkorra ehk „pealesunnitud ristiusu vastu võtnute“ vahel. Nad arvavad et selline lõhe on isegi uuema ajani välja kandunud ning mille ilming just Hurda ja Jakobsoni omavaheline vastuolu on⁸⁷.

Laar märgib antud konflikti kohta, et see sunnib Hurda tõsisemalt vaatlema kiriku ja rahvuse suhteid. Lisaks on Laari arvates Hurda arupidamise tulemuseks ka 1879. aasta lõpul Aleksandrikooli „Aruandes“ baltisaksa kirikule esitatud ränk süüdistus eestlaste eemaletõrjumisest religiooni juurest nende rahvuslikele püüetele vastutöötamise kaudu. Tagajärjeks olevat olnud terav konflikt, Hurda vaata et kirikuvande alla sattumine ning tema lahkumine Eestist Peterburi Jaani koguduse õpetajaks.⁸⁸

3.6. Tõine aruanne tööst Aleksandri-kooli kasuks (1879)

Aastal 1879 kirjutab Hurt jätku oma Aleksandri-kooli teise aruandele. Ta ütleb, et on palju pidanud avalikult sõna võtma ikka eesti keelse Aleksandri-kooli kaitseks, kuna paljud ettevõtmise vastalised jätkuvalt sel teemal sõna võtavad. Antud töö kontekstis on aga huvipakkuv, kuidas Hurt kahjutundega tõdeb et paljude sakslaste vastuseis Aleksandri-kooli

---

⁸⁵ Laar, Mart. *Raamat Jakob Hurdast*. Tartu, Ilmamaa, 1995, 103.

⁸⁶ Hurt, Jakob. Tõine kiri „Sakala“ väljaandjale. – *Looja ees*. Tartu, Ilmamaa, 2005, 295.

⁸⁷ Sild, Olaf; Salo, Vello. *Lühike Eesti kirikulugu*. Tartu, 1995, 43.

⁸⁸ „Loomingu Raamatukogu“. *Jakob Hurt. Kõned ja kirjad*. Tallinn, Perioodika, 1989, 9.

projektile on tekitanud olukorra, kus nad „võõrutavad eestlased enesest ära“.⁸⁹

Hurt kahetseb, et Aleksandri-koolile vastuvaidlemine on ka kiriklikule elule kahju teinud, sest mitmed kirikuõpetajad on näidanud üles oma vastuseisu ja sellega esile kutsunud koguduse ja karjase vahelise vastuolu. Hurda sõnul teeb selline olukord koguduse elule otsest kahju, kuna tekitab viha ja vaenu. Lisaks saab Hurda arvates selle läbi kannatada südame harimise töö, mis on veel ülem kui vaimu harimine.⁹⁰

Hurt tuletab sakslastest misjonäridele tabavalt meelde, milline on kristlikus vaimus tehtav misjonitöö, mida sakslased meie maal nii usu- kui ka vaimuharimise poolest teevad. Hurt ütleb, et eesti rahvas on misjonäridele, kes tõsist tööd tõsise meelega on teinud tänulikud, kuid sellised kes meie „põllu maha tallavad ja oma nisu sinna asemele külvavad“ teevad vaid ülekohut ja vägivalda. Hurt ütleb, et tõeline misjonär peab olema kaastöötaja ja mitte rõhuja.⁹¹

„Misjonär peab ennast selle põhja peale seadma, mis Jumal misjoni lastele andnud, tema peab nende rahvust, keelt ja iseäralist elutarvitust loomu ja ajaloo näitamise järele tähele panema ja austama. Tema peab kõik Jumalast antud õigused ja tarvitused alale hoidma, neid kaitsma ja varjama. Sedaviisi on misjoni tööd teinud meie Önnistegija apostlid vaimulikes asjus, sedaviisi peavad ka misjoni tööd tegema ajalikud misjonärid.“⁹²

Hurt ütleb, et ta oskab ja saab aru Pühakirja austamisest ning et ta on oma südames ära tundnud jumaliku väe. Hurda arvamus on, et Pühakiri pole mitte ainult raamat, mida igal pühapäeval ette loetakse, vaid tema vaim peab ka meie ajalikku elu puhastama ja pühaks muutma ja vaimuharimine peab Pühakirja jumaliku põhja peal seisma. Ja Hurt ütleb, et muidu ei ole sellel tööil väärtust Jumala ees ning sellest ei saa keegi tõsist kasu.⁹³

„Kiri kaitseb kõigiti rahvust, rahva keelt, inimeste õigusi ja õiglasi tarvitusi, sest nad on Jumalast tahetud ja antud. Ristiusk ei anna ühelegi rahvale iseäralist eesõigust ega luba teisi maha rõhuda. Kiri ei kisu kuski priiust ja õigusi maha, mis Jumal ise on seadnud, vaid püüab kõiki pühitseda ja kõigile püha kohusid südamesse kirjutada. Kes siis rahvalikke

---

⁸⁹ Hurt, Jakob. Tõine aruanne tööst Aleksandri-kooli kasuks. – *Looja ees*. Tartu, Ilmamaa, 2005, 308-309.

⁹⁰ *Ibid.*, 309.

⁹¹ Hurt, Jakob. Tõine aruanne tööst Aleksandri-kooli kasuks. – *Looja ees*. Tartu, Ilmamaa, 2005, 309.

⁹² *Ibid.*, 309-310.

⁹³ *Ibid.*, 310-311.

püüdmissi paganliseks ja ristiusu vastaliseks tahavad ajada, eksivad üli väga.“⁹⁴

Teksti lõpetuseks, toob Hurt välja lõigu Pühakirjast, et nii kuidas on karjane on ka tema kari . Ta soovitab selle kõigil südame põhja kirjutada ning ütleb, et tõeliselt head karjased on ausad, tõsised, töökad ja ustavad mehed ning teavad milline on nende kohus ja vastutamine. Ta ütleb, et sõnad ja leekide lõkendamine ei maksa midagi, kui töö tegemata jääb.⁹⁵

3.6.1. Analüüs

Laari sõnul oli 1878 aasta lõpuks, peale Hurda ja Jakobsoni avalikku konflikti ning Hurda mõistetavat lahkulöömist Jakobsonist ja „Sakalast“, kätte jõudnud olukord kus Hurta vaenulikult või reserveeritult suhtunud ametivennad talle üksteise võidu sõprust pakkuma hakkasid. Laari arvates Hurda vaated radikaliseerusid ning Hurt asus Liivimaa kirikuvõime ründama varasemast veelgi teravamal toonil.⁹⁶

Laar ütleb, et sakslaste karikasse viimaseks tilgaks sai antud Hurda aruanne, mille lõpus Hurt tähendas, et tänu saksa kirikuõpetajate vastutöötamisele Aleksandri-koolile on halvenenud nende suhted oma kogudustega ning see omakorda tähendas tõsist ohtu usu autoriteedile Eestis.⁹⁷

Tõepoolest, Hurt ütleb otse välja, et „Aleksandri-koolile vastuvaidlemine kiriklikule elule kahju on saatnud⁹⁸“ ning „õpetajad selle Eesti asutuse vastalised on, see on laialt otse viha ja vaenu nende vastu sünnitanud⁹⁹“ ja „südame harimise töö rikkunud¹⁰⁰“. See oli otsene süüdistus paljude kirikuõpetajate ning Liivimaa kirikuvõimude vastu.

Jansen on kirjutanud, et kui 1870. aastail hakkasid kirikuõpetaja ametisse astuma ka eestlased, ei saanud nemadki rahul olla situatsiooniga balti luteri kirikus. Järjest enam andis

---

⁹⁴ Hurt, Jakob. Tõine aruanne tööst Aleksandri-kooli kasuks. – *Looja ees*. Tartu, Ilmamaa, 2005, 310-311.

⁹⁵ *Ibid.*, 312.

⁹⁶ Laar, Mart. *Raamat Jakob Hurdast*. Tartu, Ilmamaa, 1995, 106-107.

⁹⁷ *Ibid.*, 110.

⁹⁸ Hurt, Jakob. Tõine aruanne tööst Aleksandri-kooli kasuks. – *Looja ees*. Tartu, Ilmamaa, 2005, 309.

⁹⁹ *Ibid.*

¹⁰⁰ Hurt, Jakob. Tõine aruanne tööst Aleksandri-kooli kasuks. – *Looja ees*. Tartu, Ilmamaa, 2005, 309.

end tunda rahvuslik moment: saksaliku kiriku antagonism eestlaste rahvusliku liikumisega. Sellesse konflikti sattus Janseni sõnul ka 1870. aastail Jakob Hurt, pastor, tõsiusklik mees, kuid ka kahe suurima eesti rahvusliku organisatsiooni president. Jansen märgib veel, et Hurt oli kriitiline oma kolleegide suhtes ning väitis et kirik pole ikka veel muud kui suur misjonijaam, mis alles tuleb kujundada „iseseisvaks rahvuslikuks kultuuripõlluks“, pidades silmas tulevase diskussioone¹⁰¹ – rahvakirikuks.¹⁰²

Tegelikult teeb Hurt kriitikat ka Janseni poolt välja toodud kiriku misjonitöö vastu. Hurt kritiseerib, et „misjonäride töö ega õigus pole mitte see, et nemad misjoni maal koduse põllu maha tallavad ja oma nisu asemele külvavad¹⁰³“. Ning õpetab, et „misjonär peab ennast selle põhja peale seadma, mis Jumal misjoni lastele andnud, tema peab nende rahvust, keelt ja iseäralist elutarvitust loomu ja ajaloo näitamise järele tähele panema ja austama¹⁰⁴“. Ta ütleb, et „ristiusk ei anna ühelegi rahvale iseäralist luba teisi maha rõhuda¹⁰⁵“ ning „kes rahvalikke püüdmisi paganliseks ja ristiuse vastaliseks tahavad ajada, eksivad üli väga¹⁰⁶“. Seega toob Hurt selgelt välja, et see kuidas kirikuvalitsus ja kirikuõpetajad soovivad kristlikku usku näidata ja õpetada pole päris kooskõlas tegeliku ja tõelise kristliku usuga. Hurda arvates on ristiusk ja kristlik kirik oma õpetuse alusel selgelt toetamas rahvalikke püüdlusi ning ütleb et „kiri kaitseb kõigiti rahvust, rahva keelt, inimeste õigusi sellega et toetab rahvust ja õiglasi tarvitusi, sest nad on Jumalast tahetud ja antud¹⁰⁷“.

Ta lõpetab aruande tõdemusega, et karjastel rahva juhtidena, on suur vastutus ja kohusetunne oma karja, rahva, ees. Sellises vaimus tegutses ja töötas Hurt kogu elu ka ise.

---

¹⁰¹ Reiman, Villem; Grenzstein, Ado; Kõpp, Johan

¹⁰² Jansen, Ea. Veel kord ärkamisaja kultuurimurrangust. – *Vaateid eesti rahvusluse sünniaegadesse*. Tartu, Ilmamaa, 2004, 89.

¹⁰³ Hurt, Jakob. Teine aruanne tööst Aleksandri-kooli kasuks. – *Looja ees*. Tartu, Ilmamaa, 2005, 309.

¹⁰⁴ *Ibid.*, 309.

¹⁰⁵ *Ibid.*, 310.

¹⁰⁶ *Ibid.*, 311.

¹⁰⁷ Hurt, Jakob. Teine aruanne tööst Aleksandri-kooli kasuks. – *Looja ees*. Tartu, Ilmamaa, 2005, 310.

Kokkuvõte

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärgiks oli teha analüüs Jakob Hurda valitud tekstidele, et leida vastus küsimusele, kas ja kuidas, toetub Hurda poolt viljeletud rahvusliku vabaduse idee kristlikele põhimõtetele.

Analüüsi tulemuste põhjal saab väita, et Hurta on järjepidevalt huvitanud erinevate kristlike põhimõtete tutvustamine ning nende põhimõtete sidumine erinevate eestlust puudutavate ärkamisaegsete teemade ja probleemidega. See on ka igati mõistev, sest Hurt oli eesti mees, usklik, hea teoloogilise hariduse saanud praktiseeriv vaimulik. Tal oli hea keeleoskus, ta soovis oma teadmisi ja õpetusi jagada. Tänu tugevale analüüsi-, jutustamis- ning kirjutamisoskustele sai temast üks eesti rahvusliku ärkamisaja juhtfigureid ning tema poolt kirja pandud tekstidest kujunes välja omamoodi programm eesti rahvuslikule liikumisele. Hurt on oma tekstides oskuslikult ära kasutanud häid teadmisi ajaloo, religioonist, maaelust ja linnaelust. Ta on oskuslikult lisanud oma tekstidesse kristliku usu väärtushinnangud, sidunud need lootuse ja usuga kõrgematesse vaimsetesse väärtustesse.

Oluline on märkida, et Hurda tekstid pole isiklikku laadi, ta ei kasuta oma ideede ja argumentide tõestuseks isiklikus stiilis põhjendusi, vaid esitab neid rahvuse arengust ja eesmärgist lähtudes. Nii oli Hurt eesti rahvale teenäitajaks, kes põhjendades ja õpetades, juhtis neid liikuma oluliste eesmärkide poole.

Hurda argumenteerimisstrateegia põhineb lihtsalt ja arusaadavalt sõnastatud väidetest, mida ta lahti selgitades põhjendab ja rohkete näidete abil siis järeldusteni jõuab. Lisaks seob ta oma põhjenduse juurde ka eestluse olulisemad väljendusvormid, nagu eesti keel, esivanemate tarkus, eestikeelne haridus, õigus rahvusena eksisteerida ja areneda.

Näiteks „Piiblipüha“ jutluses esitab Hurt väite, et ristiusk on Eestimaal ja eestlastele teada juba aastasadu, kuid lähemalt ja põhjalikumalt eesti- ehk maarahvas sellest ikka ei tea, kuna selle õpetamisele pole pöördutud tähelepanu. Ta ütleb kõnes, et alles luterliku usupuhastusega kaasnes kristliku pühakirja tõlkimine eesti keelde ning see tõi kaasa ka eesti kirjakeele arenemise ning seob selliselt kristluse eesti rahvuse arenguga.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et Hurt soovis oma tekstides näidata, et „vaimu ja südame äratamine ja harimine“ eestlaste hulgas, võib ja peab toimuma läbi terve ja tugeva eesti keele, läbi aastasade meieni kanduva esivanemate tarkuse, läbi selle et me saame oma rahvust arendada ja eestlasteks jääda.

Hurt ütleb tekstis „Eesti päevaküsimused“, et kõik need „rahvuslikud püüded“ on olulised elunähtused „mille varal rahvad ja üksikinimesed kasvatatud saavad“ ning „ümberrahvustatute“ hulgas on kõige rohkem kelme ja logardeid seepärast, et nad emakeelset usuõpetust ei saanud ning see jättis neil „südame ja vaimu“ tühjaks. Selliselt kristlust ja rahvuslikke püüdeid sidudes, põhjendab Hurt tihti oma esitatud väiteid, lisaks märkides, et rahvuslikud püüded ja selle ühisvara on Jumala and ning vägivaldne „ümberrahvustumine“ on jumalikku maailmakorda vahele astumine ja vaimne tapatöö.

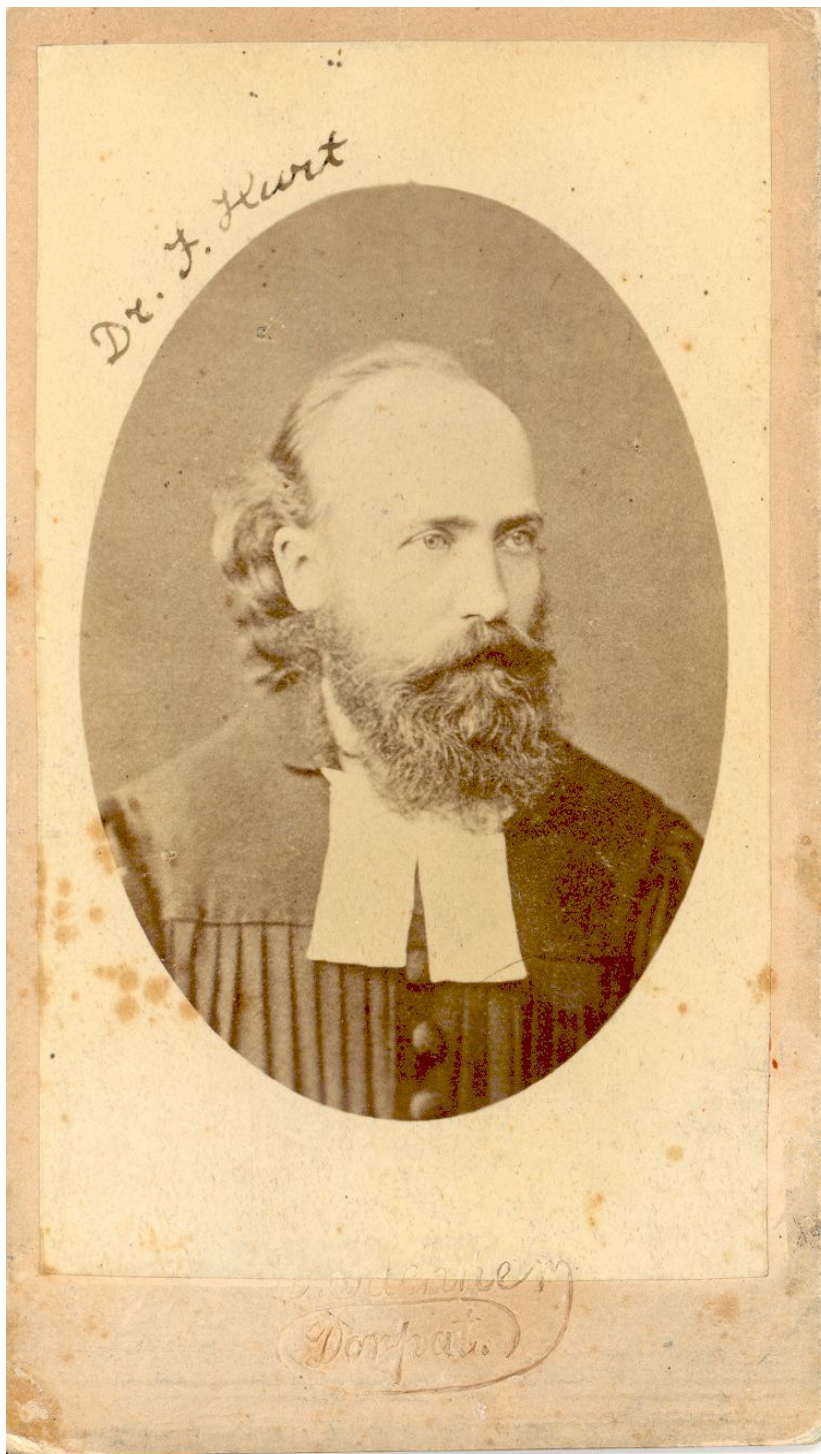
Hurda tekstide kronoloogiast lähtudes võib tema hilisemates tekstides märgata väidete konkretiseerumist ning resoluutsust nende põhjendamisel. Seda on esile tõstnud ka Laar ja Kruus oma tähelepanekutes Hurda tekste uurides, ning välja toonud teksti „Eesti päevaküsimused“. Mina tõstaksin lisaks nimetatule esile ka tekstis „Tõine aruanne tööst Aleksandri-kooli kasuks“ sisalduva Hurda väite, selle põhjenduse ning järelduse. Hurda väiteks oli, et sakslaste vastuseis Aleksandri-kooli kasuks toimunud rahakorjamisele ja seega ka eestikeelsele haridusele üldse, on põhjustanud laiemat vastuseisu sakslaste ja eestlaste vahel ning seeläbi kahjustanud kiriklikku elu. Näha on et Hurt peab seda suureks tagasilöögiks kirikule, kuid veelgi enam häirib Hurta sellest põhjustatud tagasilöökkristlikule maailmavaatele. Ta asub põhjendama esitatud väidet, toetudes Pühakirjale ja seda tõlkides, Hurda sõnul „ajaliku põllu peale“, olustikulisse keelde. Hurda selline Pühakirja tõlgendamine oli väga julge ja terav ning mõeldud misjonäridest kirikuõpetajatele, kes Hurda arvates olid unustanud, et „elu ja vaimuharimine“ peab toetuma „jumaliku põhjuse“ peale. Järelduseks ütleb Hurt, et: „Kiri kaitseb kõigiti rahvust, rahva keelt, inimeste õigusi ja õiglasi tarvitusi, sest nad on Jumalast tahetud ja antud.“

Kokkuvõttes kaitses Hurt ning kasutas kristlikke põhimõtteid oma tekstides mitte seetõttu, et ta oli kirikuõpetaja ja soovis kaitsta kirikut kui institutsiooni, vaid ta oli veendunud, et kristlike põhimõtete külge saab ja peab siduma eestlaste rahvuslikud püüdlused ning nende vaimu ja südame äratamise. Võib öelda, et töös püstitatud küsimusele saab vastata nii, et Hurda poolt viljeletud rahvusliku vabaduse idee on tõesti toetumas kristlikele põhimõtetele.

Allikad ja kirjandus

- HURT, Jakob. Kõne I üldlaulupeol 1869. – *Jakob Hurt. Kõned ja kirjad*. Loomingu Raamatukogu, 1/2(1621/1622), 1989, 15-19.
- HURT, Jakob. Piiblipüha kõne Rõngu kerikon. – *Looja ees*. Eesti Mõttelugu 66, Tartu, Ilmamaa, 2005, 31-41.
- HURT, Jakob. Esimene aruanne tööst Aleksandri-kooli kasuks. – *Looja ees*. Eesti Mõttelugu 66, Tartu, Ilmamaa, 2005, 216-264.
- HURT, Jakob. Eesti päevaküsimused. – *Looja ees*. Eesti Mõttelugu 66, Tartu, Ilmamaa, 2005, 265-289.
- HURT, Jakob. Kiri C. R. Jakobsonile. – *Looja ees*. Eesti Mõttelugu 66, Tartu, Ilmamaa, 2005, 290-291.
- HURT, Jakob. Kiri „Sakala“ väljaandjale. – *Looja ees*. Eesti Mõttelugu 66, Tartu, Ilmamaa, 2005, 292.
- HURT, Jakob. Tõine kiri „Sakala“ väljaandjale. – *Looja ees*. Eesti Mõttelugu 66, Tartu, Ilmamaa, 2005, 293-301.
- HURT, Jakob. Tõine aruanne tööst Aleksandri-kooli kasuks. – *Looja ees*. Eesti Mõttelugu 66, Tartu, Ilmamaa, 2005, 305-313.
- JANSEN, Ea. *Vaateid eesti rahvusluse sünniaegadesse*. Tartu, Ilmamaa, 2004.
- KRUUS, Hans. *Eesti küsimus*. Tartu: Ilmamaa, 2005.
- LAAR, Mart. *Raamat Jakob Hurdast*. Tartu: Ilmamaa, 1995.
- LAAR, Mart. *Äratajad. Rahvuslik ärkamisaeg Eestis 19. sajandil ja selle kandjad*. Tartu: Kirjastus Eesti Ajalooarhiiv, 2005.
- SILD, Olaf; SALO, Vello. *Lühike Eesti kirikulugu*. Tartu: paljundatud käsikirjana, 1995.

Lisa 1 Jakob Hurda portreefoto.¹⁰⁸

¹⁰⁸ Eesti Kultuurilooline arhiiv (EKLA), viide A-11:177. Jakob Hurt

http://krzwlive.kirmus.ee/et/lisamaterjalid/ajatelje_materjalid?item_id=235&table=Events

Summary

In Christian theology the idea of human unity and equality is emphasized and it aims to provide hope and comfort to all people. There is also an important place for the belief that a person develops and achieves higher spiritual values through the commune, that through communication and cooperation both the individual and the nation is able to develop. Therefore it is possible to assume that by applying the principles of Christian theology, it was also attempted to attach them to the idea of nationality and the ministers also saw in it their big mission and calling.

The purpose of this thesis is to research the texts by Jakob Hurt in way to find an answer to a question, if and how his idea of national freedom is founded on Christian principles. I use critical-analytical method to carry out the required analysis of the source material.

The thesis is structured by chapters. In the first chapter I will make a short overview of the Estonian national awakening, the second chapter contains a brief biography of Jakob Hurt and in the third chapter I will refer and analyse the texts in a chronological order.

The thesis is summarised with pointing out the most significant keywords of Hurt's texts and the emanating standpoints and conclusions where I will answer the question, if and how the idea of national freedom is based on Christian beliefs.

It is important to note that Hurt's texts are not personal, he is not using personal reasoning in proving his ideas and arguments. He is presenting them from national objectives and development. Hurt was a people's leader, who through argumentation and education leaded the people towards important goals.

Hurt's argumentative strategy is based on simple and comprehensible arguments, which he reasons through many examples to a final conclusion. In addition to that he connects his reasoning to the most important forms of expression of Estonian nationality, such as Estonian language, ancestral wisdom, Estonian education, the right to exist and develop as a nation.

In conclusion one can say that Hurt wanted to show with his texts that the "awakening and educating of the spirit and heart" among Estonians can and must come about through healthy and strong Estonian language, the wisdom of our ancestors, through it

we can develop our nation and remain Estonians.

Hurt defended and used the Christian principles in his texts not because he was a vicar and wished to defend the church as an institution, but was convinced that one can and must connect the Estonian national pursuits and the awakening of their spirit and heart to the Christian principles. In conclusion one can answer the question arising in this thesis, that the Hurt's idea of national freedom is really based on Christian beliefs.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Lembi Laissaar,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose Jakob Hurt – kristlik teenäitaja ärkamisajal“, mille juhendaja on Thomas-Andreas Pöder.
  - 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
  - 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'is kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, **08.05.2015**